

Nová agenda humanitných vied pre 21. storočie

Ľudstvo v súčasnosti prechádza jednou z ďalších vážnych kríz, ktorej symptómy môžeme pomenovať rozličnými prívlastkami, ako sú napríklad post-faktuálna doba, migračná kríza, kríza dôvery vo verejnú politiku a demokraciu, medicínske epidémie, informačná explózia atď. Súčasťou celého procesu je aj dôraz kladený na ekonomický rast, zvyšovanie zisku, rast spotreby, preferovanie technického vzdelávania, resp. vzdelávania zodpovedajúceho potrebám trhu práce a bezprostredne podporujúceho ekonomický rast krajiny a spotrebu jej obyvateľov práve ako motora rastu.

Na druhej strane sa univerzitné vzdelanie humanitného typu a humanitné vedy vôbec dostávajú stále viac na okraj záujmu spoločnosti a jej vlád. Kladú sa otázky o ich užitočnosti pre spoločnosť, otázky, do akej miery prispievajú k napĺňaniu potrieb ďalšieho rozvoja, prípadne do akej miery dokážu

odpovedať na aktuálne otázky a potreby doby a prispievať k ich riešeniu.

Uvedené problémy nie sú témou diskusií len v postkomunistických krajinách strednej a východnej Európy. Rovnakým alebo veľmi podobným atakom sú humanitné vedy vystavené aj vo vyspelých krajinách sveta, vrátane Veľkej Británie, USA alebo Austrálie. To bolo jedným z dôvodov, prečo UNESCO v spolupráci s *The International Society for Philosophy and Human Sciences* (CIPSH) zorganizovalo *Svetovú konferenciu humanitných vied* v belgickom Liège v dňoch 6.–11. augusta 2017. Podľa organizátorov na nej participovalo asi 1800 účastníkov z celého sveta, z toho dvaja z Českej republiky (Petr Skalník a Adam Horálek) a traja zo Slovenska (Lucia Mokrá, Daniel Škobla a Vasil Gluchman).

Okrem množstva plenárnych rokovaní, sekcií, panelových diskusií a okrúhlych stolov bol najdôležitejším výsledkom rokovania dokument prijatý pod

názvom *Nová agenda humanitných vied pre 21. storočie* (*A New Humanities Agenda for the 21st Century*). Dokument apeluje na potrebu ďalšieho rozvíjania a prehĺbovania medzinárodnej spolupráce pri obrane mieru, vychádzajúc z intelektuálnej a morálnej solidarity ľudstva. Veľmi významnú úlohu pritom naďalej majú zohrávať humanitné vedy, a to aj prostredníctvom lepšieho spoznávania ľudského správania, čo sa považuje za nevyhnutný predpoklad bližšieho pochopenia jednotlivých národov. Vďaka tomu možno lepšie rozvíjať aj spoluprácu medzi humanitnými vedcami, pretože aj to patrí k prvkom spoločnej zodpovednosti za úspešné riešenie otázok a problémov rozvoja ľudstva v rámci plurality svetových kultúr v súčasnosti.

Podľa dokumentu majú humanitné vedy a vedci špecifickú kompetenciu a zodpovednosť pri podpore slobody a plurality myslenia vrátane otvorenosti, pretože tieto faktory patria k základným atribútom života spoločnosti. Rovnako významným momentom musí byť aj kritický prístup humanitných vied k hodnotám a dôraz na snahu o pochopenie dlhodobých trendov vývoja vo svete, napríklad aj v súvislosti s klimatickými zmenami, globálnou migráciou atď.¹

Dokument sa odvoláva na Busunskú deklaráciu z roku 2011, v ktorej sa formulovala naliehavá potreba riešenia stavu humanitných vied a nového premyslenia humanizmu stojaceho tvárou tvár voči pretrvávajúcim krízam a neistotám vyplývajúcim z globalizácie. Rovnako Výkonný výbor UNESCO na svojom zasadnutí v máji 2017 konštatoval historickú úlohu humanitných vied v boji proti xenofóbii, intolerancii a fundamentalizmu.

Aj v nadväznosti na to sa účastníci konferencie v prijatom dokumente zhodli na tom, že je potrebné venovať pozornosť stieraniu rodových rozdielov a začleneniu všetkých pohlaví do medzinárodnej spolupráce v rámci humanitných vied. Vyzvali všetky inštitúcie, aby vytvorili transparentné finančné mechanizmy na podporu medzinárodnej spolupráce v oblasti humanitných vied a zabezpečenie akademickej slobody vedcov, ale aj priestoru pre šírenie nových poznatkov vyplývajúcich zo spolupráce. Súčasťou tohto procesu má byť aj tvorba mechanizmov na úrovni národných politík, aby sa výsledky medzinárodnej spolupráce mohli prezentovať politikom a občianskej spoločnosti. Významnou mierou k tomu by mali prispievať aj médiá, ktoré môžu prezentovať dôležitosť a význam humanitných vied, pretože ich výsledky sa týkajú každého človeka – tak na individuálnej, ako aj na kolektívnej úrovni.

Dokument *Nová agenda humanitných vied pre 21. storočie* požaduje aj od univerzít, akadémií vied a ďalších ve-

1 Príkladom je úvaha Jeremeho Bendika-Keymera o potrebe globálnych zmien vrátane vlastnej kolektívnej sebaregulácie, ktorými musí prejsť ľudstvo v záujme udržateľnosti života (Bendik-Keymer, J., “Goodness itself must change” – Anthroponomy in an age of socially-caused, planetary environmental change. *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 6, 2016, No. 3–4, s. 187–202.

deckých inštitúcií, aby podporovali interdisciplinárny výskum v oblasti humanitných vied. Ďalej formuluje úlohu hľadania nových foriem vyučovania humanitných vied v rámci všeobecného vzdelávania a rovnako aj vo vzťahu k celoživotnému vzdelávaniu a učeniu. V tejto súvislosti – podľa názoru účastníkov konferencie sformulovaného v uvedenom dokumente – by sa mali zodpovedné inštitúcie usilovať o lepšie zapojenie mladých vedcov do výskumu v rámci humanitných vied. Rovnako podľa nich treba prijať transparentné kritériá pre hodnotenie kvality výskumu v uvedenej oblasti vied. Za dôležitú oblasť sa považuje aj potreba zachovať jazykovú rozmanitosť vo vzdelávaní a pri akademickom publikovaní.

Dokument pripomína a zdôrazňuje nenahraditeľnú schopnosť humanitných vied pomáhať spoločnosti pri riešení kritických úloh a dosahovaní cieľov trvalo udržateľného rozvoja, podobne ako aj pri riešení ďalšej globálnej agendy týkajúcej sa napríklad klimatických zmien, znižovania rizika katastrof a podobne. Preto humanitné vedy a vedci musia vytvoriť nový epistemologický rámec pre výskumnú agendu v rámci humanitných vied, ktorého súčasťou by sa mali stať aj rozličné akademické tradície. Spoločne je treba smerovať k homogénnym výskumným projektom týkajúcim sa humanitných otázok vo všetkých oblastiach výskumu, vrátane problémov viažucich sa na hodnoty a problémy etiky vedy.

Účastníci konferencie vyzvali v tomto dokumente medzinárodné organi-

zácie, ako sú UNESCO a OSN, a ich prostredníctvom aj ich členské krajiny, aby zabezpečili participáciu humanitných vied pri realizácii programov sociálnej transformácie spoločností (vrátane zapojenia katedier UNESCO vo všetkých regiónoch sveta do tohto procesu). Cieľom, okrem iného, má byť aj uľahčenie medzinárodnej spolupráce v rámci humanitných a spoločenských vied.

Účastníci konferencie vyzvali národné vlády, aby brali do úvahy závery formulované v *Novej agende humanitných vied pre 21. storočie*, a to zvlášť pri tvorbe národných stratégií výskumných a vzdelávacích politík, voľbe akademického jazyka a tvorbe kritérií kvality. Cieľom má byť posilnenie financovania humanitných vied a ich širšie zapojenie do riešenia kritických spoločenských výziev súčasnosti.

Možno konštatovať, že v prípade *Novej agendy vied pre 21. storočie* bezpochyby ide o veľmi dôležitý dokument, ktorý prijali účastníci konferencie pod záštitou UNESCO. Je však otázne, do akej miery ho národné vlády, vrátane vlád postkomunistických krajín strednej a východnej Európy, prijmú a budú sa ním riadiť v situácii, kedy sa aj v mnohých vyspelých krajinách sveta znižujú výdavky na vedu a vysoké školstvo, čo obyčajne v prvom rade postihuje humanitné vedy. Ostáva nám iba dúfať, že aspoň niektoré z uvedených cieľov *Novej agendy humanitných vied pre 21. storočie* sa v krátkej budúcnosti dostanú do programov našich vlád.

Vasil Gluchman – Marta Gluchmanová